

DEWEYHO CESTA OKLIKOU

Proč je třeba kvůli teorii o uměleckých dílech na umění na chvíli zapomenout

Ondřej Dadejík

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
Filozofická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

1. Bariéra mezi uměním a životem
2. Poznání jako zvláštní druh proměny
3. Rehabilitace pocitu

Vinou jedné z ironických úchylek, jež provázejí normální běh věcí, stala se existence uměleckých děl, na níž závisí vytvoření estetické teorie, překážkou teorie o uměleckých dílech. Z určitého hlediska jsou tato díla výtvořky, které mají vnější a hmotný způsob existence. V běžném chápání je umělecké dílo často ztotožňováno s budovou, knihou, malbou, či sochou, existující odděleně od lidské zkušenosti.

Dewey 1934, 3

Izolacionismus: umění je odlišné a oddělené od každodenního života

Kontextualismus: život a umění jsou vzhledem k sobě kontinuální

Rader, 1947, 393

Vrcholky hor se [však] nevznášejí bez opory ve vzduchu; ony dokonce ani jen tak neleží na zemi, ony jsou zemí v jednom z jejích nejzjevnějších projevů. Je úkolem těch, kteří se zabývají zkoumáním země, geografů a geologů, učinit tento fakt evidentní v jeho různých implikacích. Teoretik zabývající se krásným uměním má před sebou podobný úkol.

Dewey 1934, 3–4

Růst kapitalismu je mocným vlivem ve vývoji muzea jako pravého domova uměleckých děl a při šíření myšlenky, podle níž jsou [umělecká díla] oddělena od života. *Nouveaux riches*, jež jsou důležitým vedlejším produktem kapitalistického systému, měli pocit, že se musí obklopovat především uměleckými díly, která, jsouc vzácná, jsou též drahá. Obecně řečeno, typický sběratel umění je typickým kapitalistou. Jako důkaz dobrého postavení na poli vysoké kultury shromažďuje malby, sochy a umělecké šperky, [které] stejně jako jeho akcie a dluhopisy potvrzují jeho postavení v ekonomickém světě.

Dewey 1934, 9

Další související příčinou vynoření se bariéry mezi uměním a životem je podle Deweyho internacionalizace – dnes bychom řekli globalizace – moderního obchodu a průmyslu. V neosobnosti světového trhu se rozplynulo i to málo ze společenské tradice donátorství a mecenášství: Objekty, které byly v minulosti hodnotné a významné kvůli svému místu v životě společnosti nyní fungují v izolaci od svého původu. Tímto však jsou také odděleny od běžně sdílené zkušenosti a slouží jako insignie vkusu a certifikáty vyšší kultury.

Dewey 1934, 10

Říct, že mám pocit či impresi, že něco se má tak a tak, znamená postřehnout, že ona kvalita ještě není rozložena do určitých pojmů a vztahů; označuje to závěr bez udání důvodů, základy, na nichž spočívá. Jedná se o první stadium ve vývoji explicitních distinkcí. Veškeré myšlení o čemkoli začíná právě tímto neanalyzovaným celkem. Pokud jsme s předmětem dostatečně obeznámeni, relevantní distinkce se rychle samy nabízejí a čistá kvalitativnost nemusí setrvat tak dlouho, abychom ji pohotově přivolali zpět. Avšak často přetrvává a vytváří neodbytný a strhující problém. Je známou věcí, že rozpoznání problému je na dobré cestě k řešení, neboť stanovení povahy problému značí, že základní sjednocující kvalita je transformována do určitých distinkcí pojmů, vztahů, nebo se stává objektem artikulovaného myšlení.

Dewey 1984, 248–249

V [uměleckém díle], jak již bylo zmíněno, kvalita celku proniká, ovlivňuje a kontroluje každý detail. Existují malby, stavby, romány, argumenty, v nichž divák zaznamenává neschopnost autora udržet v rámci celku celistvou (sjednocenou) pozornost. Detaily se rozpadají na kusy, nejsou distinkcemi jednoho celku, protože neexistuje žádná je spojující kvalitativní jednota. Zmatek a nesoudržnost jsou vždy známkou nedostatku kontroly [z hlediska] jednotné všepřonikající kvality. Tato kvalita umožňuje jedinci udržet stopu linii toho, co dělá, říká, slyší, čte, v čemkoli, co se explicitně jeví.

Dewey 1984, 247–248

LITERATURA:

- Böhme, Gernot, *Aesthetics of Atmospheres*. London: Routledge 2017.
- Böhme, Gernot, *Atmosphäre. Essays zur neuen Ästhetik*. Berlin: Suhrkamp Verlag 2013.
- Dewey, John, *Art as Experience*. London, George Allen and Unwin Ltd. 1934.
- Dewey, John, Qualitative Thought, *The Collected Works. Later Works 1925–1953. Vol. 5*. Ed. By Jo Ann Boydston, Carbondale, Southern Illinois University Press 1984, 243–262.
- Haskins, C., Dewey's Art as Experience: The Tension between Aesthetics and Aestheticism, *Transactions of the Charles S. Peirce Society* 28 (2), 1992, 217–259.
- Isenberg, Arnold, Analytical Philosophy and the Study of Art, *The Journal of Aesthetics and Art Criticism* 46, Analytic Aesthetics, 1987, 125–136.
- Morris, William, *The Lesser Arts f Life: An Address Delivered in Support of the Society for the Protection of Ancient Buildings*, Electric Book Company 2000.
- Rader, Melvin, Isolationist and Contextualist Esthetics: Conflict and Resolution, *The Journal of Philosophy* 44 (15), 1947, 393–407.